1. במדבר פרק ל׳ – [illegible]

טז ואם־הפר יפר אתם אחרי שמעו ונשא את־
יז עונה: אלה החקים אשר צוה יהוה את־משה בין איש
לאשתו בין־אב לבתו בנעריה בית אביה:
א ב וידבר יהוה אל־משה לאמר: נקם נקמת בני ישראל מאת
ג המדינים אחר תאסף אל־עמיך: וידבר משה אל־העם לאמר
החלצו מאתכם אנשים לצבא ויהיו על־מדין לתת נקמת־
ד יהוה במדין: אלף למטה אלף למטה לכל מטות ישראל
ה תשלחו לצבא: וימסרו מאלפי ישראל אלף למטה שנים־
עשר אלף חלוצי צבא:

במדבר ל״ב

א ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני־גד עצום מאד ויראו את־
ב ארץ יעזר ואת־ארץ גלעד והנה המקום מקום מקנה: ויבאו
בני־גד ובני ראובן ויאמרו אל־משה ואל־אלעזר הכהן ואל־
ג נשיאי העדה לאמר: עטרות ודיבן ויעזר ונמרה וחשבון
ד ואלעלה ושבם ונבו ובען: הארץ אשר הכה יהוה לפני עדת
ה ישראל ארץ מקנה הוא ולעבדיך מקנה: ויאמרו
אם־מצאנו חן בעיניך יתן את־הארץ הזאת לעבדיך לאחזה
אל־תעברנו את־הירדן: ויאמר משה לבני־גד ולבני ראובן
האחיכם יבאו למלחמה ואתם תשבו פה: ולמה תנואון את־
ח לב בני ישראל מעבר אל־הארץ אשר־נתן להם יהוה: כה
עשו אבתיכם בשלחי אתם מקדש ברנע לראות את־הארץ:
ט ויעלו עד־נחל אשכול ויראו את־הארץ ויניאו את־לב בני
י ישראל לבלתי־בא אל־הארץ אשר־נתן להם יהוה: ויחר־אף
יא יהוה ביום ההוא וישבע לאמר: אם־יראו האנשים העלים
ממצרים מבן עשרים שנה ומעלה את האדמה אשר נשבעתי
יב לאברהם ליצחק וליעקב כי לא־מלאו אחרי: בלתי כלב
יג בן־יפנה הקנזי ויהושע בן־נון כי מלאו אחרי יהוה: ויחר־
אף יהוה בישראל וינעם במדבר ארבעים שנה עד־תם כל־
יד הדור העשה הרע בעיני יהוה: והנה קמתם תחת אבתיכם
תרבות אנשים חטאים לספות עוד על חרון אף־יהוה אל־
טו ישראל: כי תשובן מאחריו ויסף עוד להניחו במדבר ושחתם
טז לכל־העם הזה: ויגשו אליו ויאמרו גדרת צאן
יז נבנה למקננו פה וערים לטפנו: ואנחנו נחלץ חשים לפני בני
ישראל עד אשר אם־הביאנם אל־מקומם וישב טפנו בערי
ח המבצר מפני ישבי הארץ: לא נשוב אל־בתינו עד התנחל בני
ט ישראל איש נחלתו: כי לא ננחל אתם מעבר לירדן והלאה
כי באה נחלתנו אלינו מעבר הירדן מזרחה:
ויאמר אליהם משה אם־תעשון את־הדבר הזה אם־תחלצו
א לפני יהוה למלחמה: ועבר לכם כל־חלוץ את־הירדן לפני
ב יהוה עד הורישו את־איביו מפניו: ונכבשה הארץ לפני יהוה
ואחר תשבו והייתם נקים מיהוה ומישראל והיתה הארץ
הזאת לכם לאחזה לפני יהוה: במדבר לג והורשתם
נג את־הארץ וישבתם־בה כי לכם נתתי את־הארץ לרשת
אתה: א׳ במדבר לה
כח כי בעיר מקלטו ישב עד־מות הכהן הגדל ואחרי־
כט מות הכהן הגדל ישוב הרצח אל־ארץ אחזתו: והיו אלה
ל לכם לחקת משפט לדרתיכם בכל מושבתיכם:
לג במדבר לה ולא־תחניפו את־הארץ אשר
אתם בה כי הדם הוא יחניף את־הארץ ולארץ לא־יכפר
לד לדם אשר שפך־בה כי־אם בדם שפכו: ולא תטמא את־
הארץ אשר אתם ישבים בה אשר אני שכן בתוכה כי אני
יהוה שכן בתוך בני ישראל:

4. מדרש תנחומא

ג וידבר ה׳ וגו׳, צרור את־המדינים וגו׳. למה. כי צררים הם לכם. מכאן אמרו רבותינו זכרונם לברכה, אם בא להרגך, השכם להרגו. רבי שמעון אומר, מנין אתה אומר, שכל המחטיא את חברו קשה מן ההורגו. שההורגו, [2] בעולם הזה, יש לו חלק לעולם הבא. והמחטיאו, הורגו בעולם הזה ולעולם הבא. שתי אמות קדמו את ישראל בחרב, ושתים בעברה. מצרים ואדומים קדמו בחרב. המצרים קדמו בחרב, שנאמר, אמר אויב ארדוף אשיג וגו׳ (שמ׳ יט ט). ואדום, שנאמר, ויאמר אליו אדום לא תעבר בי פן־בחרב אצא לקראתך (במ׳ כ יח). ושתים בעברה, מואבים ועמונים. על אלו שקדמו אותן בחרב, נאמר, לא־תתעב אדמי וגו׳, לא־תתעב מצרי (דב׳ כג ח). אבל אלו שקדמו אותן בעברה להחטיא את ישראל, נאמר, לא־יבא עמוני ומואבי בקהל ה׳ גם דור עשירי וגו׳ (שם שם ד). ובעולם הזה לא יצאו ידיהם, שנאמר, צרור את־המדינים. צרור את־המדינים מהו. אף־על־פי שכתבתי, כי־תקרב אל־עיר [3] וקראת אליה לשלום (שם כ י). לאלו לא תעשו כן, לא־תדרש שלמם וטבתם כל־ימיך לעולם (שם כג ז). את מוצא במי שבא עמהם במדת רחמים, לסוף בא לידי בזיון ומלחמות וצרות. ואיזה. זה דוד, שנאמר, ויאמר דוד אעשה־חסד עם־חנון בן־נחש (ש־ב י ב). אמר לו הקדוש־ברוך־הוא, אתה תעבר על דברי, שאני כתבתי, לא־תדרש שלמם וטבתם, ואתה תעשה עמם גמילות־חסד [4]. אל־תהי צדיק הרבה (קהלת ז טז), שלא יהא אדם מותר על התורה. וזה שולח לנחם בני עמון ולעשות עמו חסד וטובה. ולבסוף בא לידי בזיון, ויקח חנון את־עבדי דוד ויגלח את־חצי זקנם וגו׳ (ש־ב י ד), ובא לידי בזיון, ואחרי כן לידי מלחמה עם ארם נהרים ועם מלכי צובה ועם מלכי מעכה ועם בני עמון, ארבע אמות. וכתיב, וירא יואב כי־היתה אליו פני המלחמה מפנים ומאחור (שם שם ט). מי גרם לו. שבקש לעשות טובה עם מי שאמר [5] לו הקדוש־ברוך־הוא, לא־תדרש שלמם וטבתם. לכך כתיב, צרור את־המדינים.

9. קול התורים

(ה) דמסרו מאלפי ישראל
שמסרו עצמם
על קדושת השם [illegible] ישראל [illegible]

8. רש״י במדבר ל׳

(טו) מיום אל יום. שלא תאמר מעת לעת לכך נאמר מיום אל יום ללמדך שאין מפר אלא עד שתחשך: (טז) אחרי שמעו. אחרי ששמע וקיים שאמר אפשי בו וחזר והפר לה אפילו בו ביום: ונשא את עונה. הוא נכנס תחתיה. למדנו מכאן שהגורם תקלה לחברו הוא נכנס תחתיו לכל עונשין: (ב) מאת המדינים. ולא מאת המואבים שהמואבים נכנסו לדבר מחמת יראה שהיו יראים מהם שיהיו שוללים אותם שלא נאמר אלא (דברים ב) ואל תתגר בם מלחמה. אבל מדינים נתעברו על ריב לא להם. ד״א מפני ב׳ פרידות טובות שיש לי להוציא מהם רות המואביה ונעמה העמונית: (ג) וידבר משה וגו׳. (ספרי) אף על פי

11. משך חכמה

לו, א וידברו לפני משה ולפני הנשיאים. לא נאמר כאן לפני אלעזר הכהן כמו בבנות צלפחד (לעיל כז, ב). נראה דהיו מבינים דדבר כזה לא יתכן להיות לעולם, דנמצא יהיו בני ישראל חלוקין זה מזה ויתנכרו זה מזה, ולא יהיו קשורים ואגודים זה בזה, הגורם הריסה גדולה לקיום האומה ולהתפתחותה. רק יהיה זה או לפי רצון גדולי האומה, או רק בדור זה לבד, עד שיאחזו בה ויהיו מוחזקים כל אחד בנחלתם. לכן לא שאלו מאלעזר הכהן, דאצל אורים ותומים כתוב (שמות כח, ל) "משפט", שאעפ״י שעל נביא חוזר, גזירת אורים ותומים אינה חוזרת (יומא עג, א). לכן לא שאלו מאלעזר הכהן.

10. אור החיים

יש בענין מלחמה זו. מחוש צודק ולזה בא האלהים בנעם דבריו למשה נקם וגו׳, להעריך סדר המלחמה בסדר שבו יקים דבר הנקמה אשר צוה ה׳, לזה נתחכם ולא רצה לבחור אנשים על ידי הזולת כי מי יודע האנשים אשר לא חשבו מחשבות און ולא טעו במכשול אמה זו, ויעץ ואמר להם שיחלצו מהעדה פרוש הם מעצמן כל מי שיודע עצמו שהוא בר לבב ונקי כפים ימסר לחשבון האלף למטה, והוא מה שרמז בתבת לאמר מאמר הנעלם שהוא ענין נקיותם מחטא מדין להבחין בעצמו כל אחד מהנמסרים אם הוא נקי ובר.

וכיון שרק יתיצב על דרך האורה, ילך הלך ואור כשחר נכון מוצאו. על־כן בא מועד להתחיל בעבודת הקודש הזאת ללמוד מה שיהיה על־מנת ללמד את דורנו הצעיר, החפץ לפחות להיות חי וער, וחלק רשום ממנו חפץ ג״כ להיות חושב ומרגיש מה שראוי לישראל ולאדם.

14. [illegible]

אם לפעמים יהיה לו צורך במלחמה, יראה גבורה אחרת, ולגמרי אחרת, כי לא יכבוש את שום כח מכחות נפשו שיהיו אסורים וכלואים, שלא יעשו מאומה, כי־אם יקחם ישעבדם בחבלי אדם ובעבותות אהבה אל הטוב ואל היושר, אל מרומי המגמות היותר נשאות, שהם הנם החפצים האלהיים. ואז יצא מכלל עבדות ויהיה בן חורין, מאושר, עטור בעבודות העליונה שהיא עטרת תפארת.״

5. מדרש ספרי

אחר תאסף אל עמיך. מגיד שמיתתו של משה מתעכבת למלחמת מדין ואעפ״כ הלך (ויסב) ועשה בשמחה שנאמר וידבר משה אל העם לאמר החלצו אין החלצו אלא הזרזו שנאמר חלוצים תעברו: (ג) ויהיו על מדין [לתת נקמת ה׳ במדין], אמר להם לא נקמת ב״ו אתם נוקמים אלא נקמת מי שאמר והיה העולם שנאמר אל קנא ונוקם ה׳:

ה לשון מדרש ספרי

לה (ד) אלף למטה אלף למטה לכל מטות ישראל תשלחו לצבא כ״ד אלף דברי ר׳ ישמעאל, ר׳ עקיבא אומר אלף למטה אלף למטה י״ב אלף, מה ת״ל לכל מטות ישראל תשלחו לצבא (להביא) [להוציא] שבטו של לוי:

6. הלשון מדרש תנחומא

ו. אלף למטה אלף למטה. יש אומרים, אלפים מכל שבט ושבט שלח. ויש אומרים, שלשת אלפים מכל שבט ושבט. שנים עשר אלף חלוצי צבא, ושנים עשר אלף לשמר את הכלים, ועליהם הוא אומר, שניך כעדר הקצובות וגו׳ (שה״ש ד ב). ושנים עשר אלף לתפלה. ומנין.

7. פרקי אבות ג׳

ג רבי חנינא בן תרדיון אומר: שנים שיושבין ואין ביניהם דברי תורה הרי זה מושב לצים, שנאמר: ובמושב לצים לא ישב. אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה שכינה שרויה ביניהם, שנאמר: אז נדברו יראי יהוה איש אל רעהו, ויקשב יהוה וישמע, ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי יהוה ולחשבי שמו: אין לי אלא שנים, מנין אפילו אחד שיושב ועוסק בתורה שהקדוש ברוך הוא קובע לו שכר, שנאמר: ישב בדד וידם כי נטל עליו: ד רבי שמעון אומר: שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה, כאלו אכלו מזבחי מתים, שנאמר: כי כל שלחנות מלאו קיא צאה בלי מקום: אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה, כאלו אכלו משלחנו של מקום, שנאמר: וידבר אלי, זה השלחן אשר לפני יהוה:

3.

בדורות האחרונים התחילו הענקים להתמעט והכלל הולך ומתעלה, בעמנו נתמעטו הבורים, ולעומתם נתמעטו והוקטנו הגאונים והצדיקים. בתקופה הנמהרה של עכשיו הדבר בולט למאד. וזאת העליה של הכלל ההמוני הסבה ג״כ ירידה, שהדור שהוא מוצא את כל מה שהוא שומע ורואה מהורים ומורים קטן מערכו, אז מוסרם אינו לוקח את לבבו ואינו משביר את צמאונו. גם אינו מטיל עליו שום אימה ופחד, שכבר התעלה בתכונתו מלהיות מעמיד אופי לחייו מפני בריחה מפחד איזה שהיה, בין מוחשי בין ציורי, בין חומרי בין רוחני. הצרות והתלאות הנוראות עשוהו לנוקשה ועז, עד שכל בלהות ופחדים לא יזעזעוהו. הוא מוכשר רק להתרומם, ללכת באורח חיים ההולכת למעלה למשכיל [25]. אבל לא יוכל גם אם ירצה להיות כפוף ושחות, נושא עול ונטל, אשר לא יוכל למצא בתוכו רושם של אור חיים, לדעה ורגש; הוא לא יוכל לשוב מיראה, אבל מאד מוכשר הוא לשוב מאהבה שיראת הרוממות תתחבר עמה. בפועל עוד לא הוציא שום דבר למעשהו דורנו הנרעש. אבל בכח יש לו רב, דור כזה היוצא להורג, בעז נפש בשביל מטרות שהן נשגבות לפי דעו, וחלק רשום ממנו רק מצד רגש היושר, הצדק והמדע שבקרבו, לא יוכל להיות שפל, אפילו אם המטרות הן לגמרי מוטעות, אבל רוחו הוא נשגב, גדול ואדיר.

ודור בעל רוח גדול חפץ ומוכרח לחפוץ, בכל מקום שהוא פונה, לשמע דברים גדולים. ועיקר הגדולה של הדברים, הוא שיהיו מסוימים ומבוררים, עם גדלם רחבם והקיפם. המטרות היותר פנימיות, שהשרשרת של כל החיים המוסריים, הדתיים והלאומיים, וכל התלוי בהם, אחוזה בהן, תהיינה מבוררות לפניו, עד כמה שהוא יכול לשער ועד כמה שכח ברורו יכול להגיע. ומה שלא יוכל להגיע ולברר, מכל־מקום יחפוץ למצוא בהם רגש והלך נפש, למען ימצא חיים בלבבו בזיו גדלם והדרם. והדברים הנמוכים והפשוטים לבדם, אע״פ שהם מלאי אמת וצדק, לא יספיקו לו, לא ימצא בהם מנוח. ודור שבכח יש לו רב, ובפועל לא כלום, דורש הרבה, ומן המוכן אין בידו מאומה, אי אפשר להצילו מרעתו ולהעמידו על דרך החיים הנכונה כי־אם במה שנדבר עמו מכל נשא ונשגב, מכל נעלה ונהדר, בשפה היותר פשוטה ונמוכה, בדברים היותר מורגלים ומובנים לו, כדי שימצא גם בעמק התהום שהוא שוכב שמה את הזיו והנועם והאדיר והעליון שהוא מבקש. אמנם רק קוי אורה דלים ומעטים נוכל להגיע לו. במדה כזאת אך יספיקו הם להחיות את לבבו, למען יתחיל להתרומם ולהתנשא „ובמרחקים יזכרוני וחיו את בניהם ושבו״

12. מאמרי הראי״ה [illegible]

2. ירמיהו ב׳

א ויהי דבר־יהוה אלי
ב לאמר: הלך וקראת באזני ירושלם לאמר כה אמר יהוה
זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולתיך לכתך אחרי
ג במדבר בארץ לא זרועה: קדש ישראל ליהוה ראשית
תבואתה כל־אכליו יאשמו רעה תבא אליהם נאם־
ד יהוה: שמעו דבר־יהוה בית יעקב וכל־
ה משפחות בית ישראל: כה אמר יהוה מה־מצאו אבותיכם
ו בי עול כי רחקו מעלי וילכו אחרי ההבל ויהבלו: ולא אמרו
איה יהוה המעלה אתנו מארץ מצרים המוליך אתנו
במדבר בארץ ערבה ושוחה בארץ ציה וצלמות בארץ לא־
ז עבר בה איש ולא־ישב אדם שם: ואביא אתכם אל־ארץ
הכרמל לאכל פריה וטובה ותבאו ותטמאו את־ארצי
ח ונחלתי שמתם לתועבה: הכהנים לא אמרו איה יהוה ותפשי
התורה לא ידעוני והרעים פשעו בי והנביאים נבאו בבעל
ט ואחרי לא־יועלו הלכו: לכן עד אריב אתכם נאם־יהוה
י ואת־בני בניכם אריב: כי עברו איי כתיים וראו וקדר שלחו
יא והתבוננו מאד וראו הן היתה כזאת: ההימיר גוי אלהים
יב והמה לא אלהים ועמי המיר כבודו בלוא יועיל: שמו שמים
יג על־זאת ושערו חרבו מאד נאם־יהוה: כי־שתים רעות עשה
עמי אתי עזבו מקור מים חיים לחצב להם בארות בארת
נשברים אשר לא־יכלו המים:

ירמיה ג׳

יד שובו בנים שובבים נאם־יהוה כי
אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים
טו ממשפחה והבאתי אתכם ציון: ונתתי לכם רעים כלבי ורעו
טז אתכם דעה והשכיל: והיה כי תרבו ופריתם בארץ בימים
ההמה נאם־יהוה לא־יאמרו עוד ארון ברית־יהוה ולא יעלה
יז על־לב ולא יזכרו־בו ולא יפקדו ולא יעשה עוד: בעת
ההיא יקראו לירושלם כסא יהוה ונקוו אליה כל־הגוים
לשם יהוה לירושלם ולא־ילכו עוד אחרי שררות לבם
יח הרע:

מלאכי ב׳

ד וידעתם כי שלחתי אליכם את המצוה הזאת
ה להיות בריתי את־לוי אמר יהוה צבאות: בריתי היתה אתו
החיים והשלום ואתנם־לו מורא וייראני ומפני שמי נחת הוא:
ו תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא־נמצא בשפתיו בשלום
ז ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון: כי־שפתי כהן ישמרו־
ח דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך יהוה־צבאות הוא:

יב מלאכי ג׳ ואשרו אתכם כל־הגוים כי־תהיו אתם
יג ארץ חפץ אמר יהוה צבאות: חזקו עלי
יד דבריכם אמר יהוה ואמרתם מה־נדברנו עליך: אמרתם
שוא עבד אלהים ומה־בצע כי שמרנו משמרתו וכי
טו הלכנו קדרנית מפני יהוה צבאות: ועתה אנחנו מאשרים
טז זדים גם־נבנו עשי רשעה גם בחנו אלהים וימלטו: אז נדברו
יראי יהוה איש אל־רעהו ויקשב יהוה וישמע ויכתב ספר
יז זכרון לפניו ליראי יהוה ולחשבי שמו: והיו לי אמר יהוה
צבאות ליום אשר אני עשה סגלה וחמלתי עליהם כאשר
יח יחמל איש על־בנו העבד אתו: ושבתם וראיתם בין צדיק
יט לרשע בין עבד אלהים לאשר לא עבדו:
כב סוף מלאכי זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי
כג אותו בחרב על־כל־ישראל חקים ומשפטים: הנה אנכי שלח
לכם את אליה הנביא לפני בוא יום יהוה הגדול והנורא:
כד והשיב לב־אבות על־בנים ולב בנים על־אבותם